

Oversikt over klagerettighetene Endringer av klagereglene om tvangsbehandling Ingen endringer i reglene om etterfølgende søksmålsadgang

Faglig forum – Vår 2018

Som før: To ordinære klageinstanser Kontrollkommisjonen og Fylkesmannen

Kontrollkommisjonen – har vært utsatt for mye kritikk. Foreslått «avskiltet» av Paulsrud-utvalget – Forslag: Overføre kontroll av tvangsvedtak til Fylkesnemnda

Nå er Fylkesnemnda foreslått avviklet av særdomstolsutvalget – (NOU 2017: 8 *Særdomstoler på nye områder?*)

Fylkesmannens klagesaksbehandling er også under kritikk – for få omgjøringer?

Færre fylkesmenn – Nye regioner??

Tvangslovutvalget

Har særlig som oppgave å harmonisere tvangslovgivningen og klagesaksbehandlingen

– Paulsrud-utvalget ville avvikle KK og erstatte med Fylkesnemndene

– Særdomstolsutvalget har i NOU 2017: 8 *Særdomstoler på nye områder? — Vurdering av nye domstolsordninger for foreldretvister, barnevernsaker og utlendingssaker*

foreslått å oppheve Fylkesnemndene

– Det pågår for tiden vurderinger av klagesaksbehandlingen på tvangslovfeltet

Kontrollkommisjonen (1)

Uendret sammensetning (fire medlemmer);
I underkant av 60 kommisjoner

Introdusert i 1848-loven, lå dårligst an rett
etter krigen, og etter Paulsrud-utvalget

Nå: Ingen planer å overføre KKs oppgaver til
domstolene; flere forslag om
tvangsmedisinering vedtak til domstolene

Helsedirektoratet tar sikte på ens
rettsoppfatning gjennom tolkningsuttalelser,
kontrollkommisjonskonferanser mv.

Kontrollkommisjonen (2)

Klagesaksbehandling (i full nemnd):

Klage over tvangsinnleggelse (§ 3-2, § 3-3), nektet utskrivelse (§ 3-7), samt visse overføringssaker (§ 4-10)

I tillegg skriftlig klagesaksbehandling av klager over vedtak om: Skjerming (§ 4-3), forbindelse med omverdenen (§ 4-5), undersøkelse/ransaking (§ 4-6), beslag (§ 4-7), urinprøve (4-7a), bruk av ulike former for tvangsmidler (4-8); samt § 4A-3, § 4A-4, § 4A-6, § 4 A-6a, § 4 A-8 og § 4A-13.

Kontrollkommisjonen (3)

I tillegg til klagesaksbehandling skal kontrollkommisjonen (minst):

- foreta formalkontroll ved alle tvangsinnleggelses (§ 3-8 første ledd)
- foreta tre måneders kontroll også når pasienten ikke har klaget på tvangsvern (§ 3-8 andre ledd)
- godkjenne forlengelse av tvangsvern av inntil ett års varighet (§ 3-8 tredje ledd)
- Velferdskontroll

Kontrollkommisjonen (4)

§ 2-1 andre ledd: Ved undersøkelse eller behandling med opphold i institusjon for barn som har fylt 12 år og ikke selv er enig i tiltaket, skal spørsmålet om etablering av psykisk helsevern bringes inn for kontrollkommisjonen.

§ 2-2 fjerde ledd: Den faglig ansvarliges beslutning om å kreve samtykke, kan bringes inn for kontrollkommisjonen av pasienten, den nærmeste pårørende eller den som handler på pasientens vegne. Gjelder beslutningen barn som har fylt 12 år, og barnet selv ikke er enig i tiltaket, skal beslutningen bringes inn for kontrollkommisjonen.

Kontrollkommisjonen (5)

I saker om etablering, opprettholdelse eller opphør av tvungent psykisk helsevern, samt i visse overføringssaker etter § 4-10, har rett til *advokat* (fri sakførsel), se rettshjelploven (lov 13. juni 1980 nr. 35) § 17 tredje ledd nr. 3

Økonomisk støtte til juridisk bistand i forbindelse med andre typer vedtak, for eksempel vedtak om skjerming (§ 4-3) eller om tvangsmiddelbruk (§ 4-8), faller utenfor. Alminnelige reglene i rettshjelploven gjelder da, med inntekts- og formuesgrenser

Endringer vedrørende klage til Fylkesmannen over tvangsbehandling

Phvl. § 1-7:

Ved saker om tvungen observasjon, etablering, opprettholdelse eller opphør av tvungent psykisk helsevern, saker om overføringer, *saker* som nevnt i §§ 2-1 annet ledd og 2-2 *femte* ledd *og ved klage til fylkesmannen over vedtak om undersøkelse og behandling etter § 4-4*, har pasienten rett *fri rettshjelp* etter lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp.»

Rettshjelploven § 11 første ledd nytt nr. 8:

«... for pasienter i saker for fylkesmannen om undersøkelse og behandling uten eget samtykke etter psykisk helsevernloven § 4-4.»

Endringer vedrørende klage til Fylkesmannen over tvangsbehandling

Prop 147 L (2015–2016) s. 46

«Departementet er enig med flertallet i Paulsrud-utvalget i at pasientene har det samme behovet for å få ivaretatt rettssikkerheten sin ved vedtak om behandling uten eget samtykke (tvangsmedisinering mv.) som ved vedtak om tvangsinnleggelse.

Departementet slutter seg derfor til forslaget om rett til fritt rettsråd uten behovsprøving og egenandel ved klage til fylkesmannen over vedtak om behandling uten eget samtykke.»

Løsning: Fritt rettsråd – stykkpris – fem ganger salærsatsen.

Øvrige kontroll- og tilsynsinstanser

KK og Hdir og Fylkesmannen

Pasienter kan kontakte pasient- og brukerombudet, og de kan henvende seg direkte til sivilombudsmannen (SO)

Fra 1. juli 2013 er SO utpekt som nasjonalt organ etter FNs torturkonvensjon fra 1984, se SO-loven (lov 22. juni 1962 nr. 8) § 3a.

Enheten gjennomførte 14 besøk, varslet og ikke-varslet, i 2015; 11 i 2016. Av disse 25 er fem foretatt i psykiatriske institusjoner.

Enheten behandler ikke enkelklager.

Søksmål for domstolene (1)

§ 7-1. *Domstolprøving*

Kontrollkommisjonens vedtak i sak om tvungen observasjon, etablering eller opprettholdelse av tvungent psykisk helsevern etter §§ 3-2, 3-3 og 3-7, kan av pasienten eller vedkommendes nærmeste pårørende bringes inn for tingretten etter reglene i tvisteloven kapittel 36. Det samme gjelder kontrollkommisjonens vedtak om overføring til døgnopphold i institusjon, jf. §§ 4-10 og 5-4.

Søksmål for domstolene (2)

Pasienter underlagt tvungent psykisk helsevern kan få prøvd tvangsvedtaket etter særreglene i tvisteloven (lov 17. juni 2005 nr. 90) kap. 36, jf. phvl. § 7-1

Domstolen kan – og skal – ut fra disse prosessreglene prøve *alle* sider av saken *fullt ut*, dvs. at alle vilkår er oppfylt, herunder foreta en helhetlig skjønnsvurdering

Skal sikre rettssikkerheten til tvangsinnlagte pasienter slik at de raskt og kostnadsfritt kan få prøvd lovligheten av en tvangsinnleggelse

Søksmål for domstolene (3)

Søksmål reises mot staten ved Helse- og omsorgsdepartementet. Fram til 2009 førte RA alle psykisk helsevernssakene

Antallet stevninger er årlig ca. 220–230. Helse- direktoratets advokater har siden 2009 ført ca. halvparten av disse sakene for ting- og lagmannsrett (100 prosessoppdrag årlig). RA fører selv saker for Høyesterett

Mange saker heves fordi det tvungne vernet opphører før hovedforhandling. Da fører prosessreglene til heving

Søksmål for domstolene (4)

Søksmål reises mot staten ved Helse- og omsorgsdepartementet. Fram til 2009 førte RA alle psykisk helsevernssakene

Antallet stevninger er årlig ca. 220–230. Helse- direktoratets advokater har siden 2009 ført ca. halvparten av disse sakene for ting- og lagmannsrett (100 prosessoppdrag årlig). RA fører selv saker for Høyesterett

Mange saker heves fordi det tvungne vernet opphører før hovedforhandling. Da fører prosessreglene til hevning

Søksmål for domstolene (5)

Andre saker trekkes før hovedforhandling fordi pasienten likevel ikke «orker» prosessen eller får vite at tvangen uansett snart vil opphøre. Pasienter kan også trekke saken fordi ikke er «tjent med» at saken prøves fordi søksmål vil utsette tidspunktet før ny prøving vil kunne bli behandlet av kontrollkommisjonen, se phvl. § 6-4 åttende ledd andre punktum

Vilkårsprøvingen for utskrevne pasienter, blant annet ved erstatningssøksmål, følger ikke tvl. kap. 36, men etter tvistelovens ordinære regler

Søksmål for domstolene (6)

Andre saker trekkes fordi pasienten ikke «orker» prosessen eller fordi tvangen snart vil opphøre. Pasienter kan også trekke saken fordi ikke er «tjent med» at saken prøves fordi søksmål vil utsette tidspunktet før ny prøving vil kunne bli behandlet av KK, se phvl. § 6-4 (8) Vilkårsprøvingen for utskrevne pasienter, blant annet ved erstatningssøksmål, følger ikke tvl. kap. 36, men etter tvistelovens ordinære regler Mange anker til LR, men få slipper inn til HR, jf. ankenektkjennelsen **HR-2015-1091-U**

Neppe snarlige endringer i klage- og tilsynsorganer eller om domstolsprøving?

Etter de nå vedtatte endringene, kan bare ventes enkelte endringer før det er tatt stilling til

- regionsreform
- særdomstolsreform
- tvangslovutvalg og

Eventuelt liberaliserende endringer kan ikke forventes før ved oppfølgingen av tvangslovsutvalget

Fritt behandlingsvalg og medikamentfrier tilbud er «regjeringens svar» på tvangsbruken

Men: Mulig nye oppslag vedrørende bruk av ECT